

óriások történetét szövik tovább a csak Qumránból ismert töredékekben szereplő elbeszélések, amelyeket a szövegek első kiadója, *Tadeusz Milik* „az Óriások könyvé”-nek nevezett. Az óriásokról szóló henoki hagyomány igen nagy hatással volt a későbbi manicheus irodalomra. A Kr.u. 3. sz.-ban élt perzsa orvos, *Máni* által alapított vallásban az óriások könyve a hét kánonikus könyv egyike volt.²⁸

Ismeretes, hogy – számos más apokrif zsidó műtől eltérően – a Henok-gyűjteménynek nincs ismert örmény fordítása. Nem tudjuk, mi jutott el az örményekhez az óriásokkal kapcsolatos hagyományból, és milyen úton történt ez? Minden esetre ismerik (feltehetően a gyűjtemény görög fordításából), és továbbszövik: a démoni tulajdonságokkal rendelkező hatalmas elenség, *Bél* az óriások egyfajta visszatérése (vagy továbbélése) a vízözön után; végleges elpusztítása *Hajk*nak köszönhető.²⁹

Az „alapító hős”, *Hajk* története és az örmény királyság története a továbbiakban ószövetségi pillérekre épül. *Hajk* Babilónból való kivonulásának motívumát *Abrám/Ábrahám* Úr Kaszdim-ból (a káldeus Ur-

ból) való kivonulásával állíthatjuk párhuzamba (Gen 11:31-32). *Hajk* tartózkodása az északi síkságon, (amelyet később unokájának, *Kadmosznak* ad) hasonló *Abrám/Ábrahám* tartózkodásának hagyományához az észak-mezopotámiai Harrán térségében, ahol az „ígéret földjé”-re vezető útja során rokonainál időzik. A rokonok ezen a földön maradnak (Gen 11:31-12:1). A későbbiekbe *Ábrahám* fia, *Izsák* és unokája, *Jákob* is innen házasodik (Gen 24, 28-29). *Horenaci* a *Hajk* kivonulásáról szóló részbe is beleszövi az óriás *Bél* alakját.

Az önálló örmény királyság történetének ábrázolásában ismét számos bibliai példát követ. Az ószövetségi történetírás Salamon-képéhez hasonlóan emeli ki *II. Tigranész* (95-55) alakját. A dicsőséges történet után a bukás leírásában, Örményország siratásában az esetleges reményre alapul szolgáló példák a dávidi dinasztiából származó Zerubbábel működése a júdai állam bukását és *Cidqija* király fogságba vitelét (Kr.e. 586) követően, valamint *Mattatja*, a Makkabeus-szabadságharc elindítójának fellépése *Antiokhosz Epiphanész* (Kr.e. 175-164) üldözésével szemben (§ 68).

Lábjegyzetek

²³ R.H. Charles, *The Ethiopic Version of the Book of Enoch*. Anecdota Oxoniensia Oxford 1906. Angol fordítását ld. Charlesworth, i.m., 1:5-89J. A görög szöveg, német fordítással: Johannes Flemming, Ludwig Radermacher, *Das Buch Henoch*, Leipzig 1901. Az etióp szöveg alapján készült, jegyzetelt Magyar fordítása: Henok első könyve, fordította Dobos Károly, 188, in: Fröhlich Ida, Dobos Károly Dániel (szerk.), *Henok könyvei. Ószövetségi apokrifek 1*, Piliscsaba: PPKE BTK 2009.

²⁴ Kiadásuk: J. T. Milik, *The Books of Enoch: Aramaic Fragments of Qumrán Cave 4*, London: Oxford University Press; Clarendon Press, 1976. A töredékek magyar fordítását ld. Fröhlich I., i.m., 234-255.

²⁵ A könyvnek ez a része fennmaradt a qumráni arámi nyelvű töredékekben is, ld. Milik, i.m.

²⁶ A motívum az arámi *h̄rm* „esküt tenni”, és a Hermon helynév hasonlóságon alapul.

²⁷ A Henok-hagyomány démonológiája számos hasonlóságot mutat az Utukku lemnütu „A gonosz utukku-démonok” címet viselő mezopotámiai démon-katalógus leírásaival. A gyűjtemény szövegét ld. M.J. Geller, *Evil demons: canonical Utukku Lemnūtu incantations*. Introduction, cuneiform text, and transliteration with a translation and glossary. State Archives of Assyria Cuneiform Texts 5, Helsinki: The Neo-Assyrian Text Corpus Project, 2007.

²⁸ Az óriások könyvéről, melynek szövege középperzsa, szogd, pártus, ujjur és kopt változatokban olvasható, ld. W.B. Henning, *The Book of Giants*, Bulletin of the School of Oriental and African Studies 11 (1943-6) 52-74. A könyvben szereplő óriások nevei – ’Ohya, ’Ahya és változataik – azonosak a Henok-könyv óriásainak neveivel (’Ohya, Hahya, Mahawai).

²⁹ Horenaci a történet előtt hivatkozik arra, hogy görög forrásokat ismer, és konkrétan valóban csak görög szerzőket említ. Lehetséges, hogy I.Henok is görög fordításból ismerte, és ezért görögnek tartotta.

“Tűzben és rongyokban, árván és boldogan”

Pongráz Gergely (Szamosújvár, 1932. február 18. – Kiskunmajsa, 2005. május 18.) mezőgazda, a budapesti Corvin köz főparancsnoka, múzeum- és kápolnaalapító. Ősi magyar-örmény család leszármazottja, dédnagyapját, *Novák Tivadart* 1849-ben *Haynauék* lötték agyon. Apját, *Simont* (†1956) az I. világháborúban vitézzé avatták, jogi diplomája ellenére terménykereskedő, bútorgyáros, városi pénztáros. 1940-től a felszabadult Szamosújvár polgármestere, részt vett a II. világháborúban, utóbb a budapesti örmény katolikus egyházközség elnöke, anyja templomi orgonista.

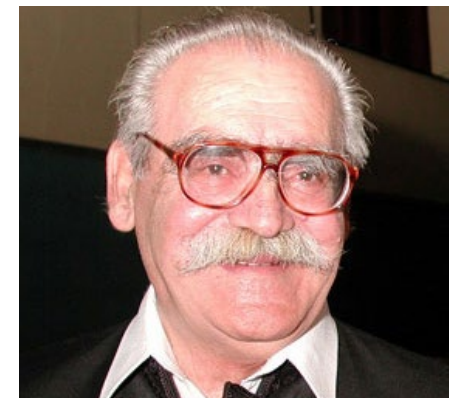
„Őseim a XIV. században kerültek Erdélybe. Örményországból menekültek, ahol a törökök évszázadokon keresztül megszárolták őket. Alapítói voltak Szamosújvár városának, mely egy völgykatlanban terül el a Szamos partján... Büszke vagyok örmény származásomra, melyet csak a vallásban tartottunk meg. Vérünk és vallásunk az évszázadok folyamán megmaradt örménynek. Szívünk azonban magyarrá vált... Édesapám az első világháborút, mint tartalékos hadnagy harcolta végig... Az első világháborúban végzett tevékenységének elismeréséül 19 éremmel tüntették ki. A háború befejezése után Kolozsvárott állam- és jogtudományi doktorátust szerzett. Diplomáját azonban Erdély román megszállása miatt sohasem használta... Édesapám az erdélyi magyar párton kívül soha semmilyen pártnak nem volt tagja, és ebben a szellemben nevelte fel kilenc gyermekét, akik közül én vagyok a hatodik.”

A Pongráz család örmény eredete számmunkra különösen fontossá és talán még értékeesebbé teszi azt az életutat, amely az 1956-os forradalom egyik emblematis helyszínének parancsnoka, valamint testvérei bejárat. Ma, kicsit kiragadva ezt az emblematis helyszínt és családot ’56 történéseiből, az ízig-vérig magyarrá, magyar hőssé vált magyar-örmény Pongráz testvérekre emlékezünk.

„Nem gondoltam, hogy életemben még eszembe jut, mégis hallom bort susogva a szomszéd nagyfiút, azt susogja: Corvin-köziek, s félrenéz, a lakók közül melyik hallja meg.

A Corvin közben összegyűltek rég a nagyfiúk, fegyvert fogtak egy-kétszázan, nem volt más kiút, ők voltak a Corvin-köziek, s félrenézett, hogy ki hallja meg.

Fegyvert fogtak, régen egyszer mind a nagyfiúk, s összegyűltek Corvin közben, nem volt más kiút, árvák voltak, úgy, mint te meg én, senkik voltak, úgy, mint te meg én.” (Bereményi Géza: Corvin köziek)

A Corvin köz az 1956-os forradalom és szabadságharc emblematikus helyszíne, a sztálinista diktatúra és a szovjet megszállás ellen folytatott fegyveres felkelés egyik fővárosi központja. A többszörös túlerőben lévő szovjet csapatokkal vívott harcok során sok felkelő „pesti srác” áldozta itt életét a magyar szabadsáért.

Pongrátz Gergely a forradalom kitörésének hírére Bácsalmásról október 24-én visszatért Budapestre, Ernő, Kálmán, Kristóf és Ödön fivérével együtt. Október 25-én csatlakozott a Corvin köz felkelőkhöz, akik Bajusz fedőnéven ismerték. Ott a szovjet megszállóknak és a csatlós 'kormánycsapatoknak' ellenálló egyik csoport parancsnoka lett, majd november 1-től a Corvin köz főparancsnoka.

Október 27-én Kuzmenov szovjet ezredes fegyverletételt kívánó levelére 9 pontos "ajánlattal" válaszoltak a Corvin köziek. Ebben az alábbiak szerepeltek: a szovjet csapatok kivonulása december 31-ig, az ÁVH lefegyverzése, Veres Péter kormányalakítása, szabad választások, honvéd karhatalom, a sztálinista vezetők felelősségre vonása, közkegyelem a felkelőknek, egyenrangú magyar-szovjet kapcsolatok, a követelések rádióbeli közlése.

A Corvin köz történetének sokat vitatott és kényes pontja a forradalmárok viszonya a szemben álló Kilián-laktanyával. Az erődítmény és a Pongrátzék közti feszültség arra vezethető vissza, hogy a katonai vezetés utasítására az épületből többször rálöttek a corvinistákra. Egyes források ugyanakkor arról tudósítanak, hogy a Kilián egyik szárnya és a felkelők együttműködtek. Az bizonyos, hogy Maléter Pál ezredes 25-én helyezték a laktanyába, azzal az utasítással, hogy tegyen rendet. Ő elismerte később, hogy a kormány téves tájékoztatása nyomán tüzet nyitottak a felkelőkre, és kiszorították onnan őket. Október 28-án a hivatalos fegyverszünet időpontjától kezdve csökkent az ellentét, sőt sebesült corvinistákat ápoltak a laktanyában.

“Október 29-én volt egy fontos tárgyalás a Corvin közben, a parancsnokságunkon, a Kramolin lakás ebédlőjében, ahol tulajdonképpen eldőlt a forradalom sorsa. Váradi Gyula vezérőrnagy, a páncélos fegyvernem parancsnoka vezette a küldöttséget. A tárgyalásra mi következőképpen álltunk fel: Pongrátz Ödön, Pongrátz Ernő, Antalóczy Sándor, a Corvin köz orvosa, Erdős István, Szabó László, Lehoczky Judit orvos, Szakállas György,

Pongrátz Kristóf, Pongrátz Gergely és Pongrátz András. Maléter mindjárt azzal kezdte, hogy győzött a forradalom, tegyük le a fegyvert, majd a kormány gondoskodik a rendfenntartásról és megvalósítja a követeléseinket. Én erre azt mondtam, hogy addig, amíg egy orosz katona van magyar földön, addig a fegyvert nem vesszük ki a kezünkből. Nem hiszünk az ígéreteketben, mert mindig becsaptak minket. Maléter hozzá tette, hogy gyerekek kezében is látott fegyvert. Ők nem kaptak katonai kiképzést, ez veszélyes, fegyverezzük le őket. Azt mondtam, hogy a corvinisták több mint nyolcvan százaléka húsz éven aluli.” (Pongrátz Gergely)

A spontán szerveződő fegyveres felkelők az októberi szovjet támadás visszaverésében, Gerő Ernő hatalomból történő eltávolításában és a többpártrendszer létrejöttében egyaránt döntő szerepet játszottak. Nélkülük a forradalom számos követelése nem válhatott volna valóra. A Corvin moziban és a környező utcák épületeiben berendezkedő, önállóan működő józsefvárosi felkelő csoportok tagjait egyaránt corvinistáknak nevezzük, a vezető szerepet azonban egyértelműen a legnagyobb létszámú Corvin köziek töltötték be.

“Testvérek összesen hatan harcoltunk, de nem voltunk mindig együtt, mert egy fiúnak mindig édesanyánkra és kishúgunkra kellett vigyázni. Én voltam a legidősebb, két évig már voltam katona a háborúban, 1945. október 21-én szereltem le. Ernő a Hunyadi-páncélosoknál szolgált Tordánál, a nagy harcokban. Velünk volt a Corvin közben Bandi, apánk így nevezte, eredeti neve egyébként Kristóf. Bandi hentes- és mézsárosként az élelem és a fegyver beszerzéséért volt felelős. Gergely lett a corvinisták főparancsnoka, és aztán csatlakozott hozzánk Andris is. Bálint testvérünk volt az, aki legtöbbit

vigázott édesanyánkra, de többször részt vett a harcokban.” (Pongrátz Ödön)

Október utolsó hetében a corvinista felkelők – néhány egykori katonatisztet leszámítva – harci tapasztalat nélkül állították meg a magyar politikai vezetés kérésére a fővárosba vonuló szovjet csapatokat, amelyek a hónap végéig mintegy 120 katonát és 20-25 páncélost vesztek. A corvinisták ellenállását nem csak a szovjetek kísérelték meg felszámolni.

A Magyar Honvédség több sikertelen akciót is indított a Corvin köziek ellen. A magyar politikai vezetés már október 24-én rögtönítélő bíraskodást vezetett be a fegyveres csoportok felszámolására, de a felkelők nem hátráltak meg. A kudarokat és hosszú tárgyalásokat követően a kormány október 28-án tüzszünetet hirdetett, végül pedig elismerte a sikeresen ellenálló fegyveres csoportokat. Az Üllői út másik oldalán lévő Kilián laktanyában megalakult a Forradalmi Karhatalmi Bizottság és a Nemzetőrség, amely a hivatásos fegyveres erőket és a civileket tömörítette.

Pongrátz Gergely október 30-án részt vett a Köztársaság téri Pártház ostromában.

“Én törtem fel a benzinkút lakatját a Corvin mozi háta mögött, a Kisfaludy utcában. Tudtam, hogy a benzin lesz az oroszok ellen a legfélelmetesebb fegyverünk. Amikor letörtem a lakatot benzinkútnál, akkor egy ötven év körüli férfi megszólalt: *Fiatalember, kétszer is meggondolnám, mielőtt azt a lakatot letörném! Azt választam: Uram! Tízszázszor gondoltam arra: csak egyszer engedje meg a Jóisten, hogy fegyver legyen a kezembe.*”

(Pongráz Ödön)

“A Molotov-koktél minden mennyiségben rendelkezésünkre állt. A környékbeli asszonyok a paradicsomot, az ételecet, a pálinkát kiöntötték az üvegekből, belül ki-mosták és százával kaptuk a literes üvegeket, hogy készíthessük a Molotov-koktél.”

(Pongráz Ödön)

Molotov-koktél

Az utcai harcok egyik legnépszerűbb fegyvere a mai napig a Molotov-koktél. Az 1956-os forradalomban elsősorban a harckocsik ellen használták, de egyszerű elkészíthetősége és még egyszerűbb felhasználhatósága miatt bárhol könnyedén be lehetett vetni. Általában úgy készült, hogy egy palackot megtöltöttek benzinnel, és egy ronggyal lefojtották az üveg száját. Felhasználás előtt már csak a rongy kilógó részét kellett meggyújtani, és eldobni az üveget. A forradalmárok szerint négy-öt palack elegendő volt egy T-34-es harckocsi feltartóztatásához. Magát a fegyvert az 1939 és 1940 között zajló szovjet- finn háborúban „fejlesztették” ki. Nevét a szovjet külügyminiszterről kapta, aki német kollégájával, Ribbentroppal együtt írta alá azt a titkos szerződést, amely például Finnországot az orosz befolyási övezetbe sorolta.

“A pesti srácok hamar megtanulták a művészetét annak, hogyan kell egy T-34-es tankot három vagy öt üveg benzinnel megsemmisíteni.” (Pongráz Ödön)

“Isten szeme mivel éppen rajtuk megakadt, visszalóttek s meggyújtották mind a tankokat. Ruszki árvák égtek fáklyaként, rongyok ők is: megtudták a tény.” (Berevényi Géza: Corvin köziek)

A november 4-i szovjet orvtámadás után (mellyel bevették a Kilián laktanyát) társaival visszaverték a Vörös Hadsereg minden páncélos és gyalogsági támadását. A nehéztüzérségi csapás előtt november 9. hajnalán az iratok elégetése után társai többségével elhagyta a Corvin közt, majd november 10-14-ig a Rákóczi téren még ellenálltak, végül november 15-én csoportja szétszéledt.

“November 9-én késő délutánig voltunk ott. Közben két civilruhás oroszot fogtunk el, műszerek voltak náluk. Elmondták, hogy ők bemérő tisztek, a Corvin köz be van mérve és hajnalban Kispest és Pest-szentlőrinc határából elkezdik nehéztüzérséggel lőni a Corvin közt, itt kő kövön nem marad. Ezután összehívtam a pa-

rancsnokokat és úgy döntöttünk, hogy elhagyjuk a Corvint. Valóban romhalmazzá lőtték.” (Pongráz Gergely)

November 28-án testvéreivel elhagyta Magyarországot, a mechtáristák nyaralójába kerültek Bécsbe, ahol november 30-án csatlakozott a Magyar Forradalmi Tanácshoz. Vissza akart térni Magyarországra, de bátyja ezt úgy akadályozta meg, hogy lakkal az ágyához láncolta öccsét. Az Egyesült államok lett a második otthona.

A 70-es években Madridban találkozott Kádár Dániel apáttal, akivel elküldte ot-tani gyűjtése eredményét a budapesti Or-lay utcai örmény templom javára.

Hazatelepülése után 1956-os múzeumot alapított, melyet később Kiskunmajsára tele-pítet. A múzeummal szemben az elhunyt hősök emlékére *Kapisztrán Szent János*-ról elnevezett kápolnát építtetett, melyet

2002-ben áldottak meg. Az '56-os Ifjúsági Tábor építésének munkálatai közben hunyt el szívrohamban, 2005 május 18-án.

Bizonyára a Pongráz testvérek is féltek sokszor a harcok közben, vagy amikor bajtársaik harcba vezénylésekor tulajdonképpen eletről, halálról döntöttek. De “nem az a hős, aki bátor, hanem aki fél és mégis megteszi azt, amire ott és akkor szükség van”. A Pongráz testvérek, 1956 erdélyi örmény gyökerű harcosai hősök voltak!

Tisztelet a Hősöknek!

Szerkesztette: Fabók Dávid

Források:

www.otvenhatarcai.hu

www.honvedelem.hu

Magyar Katolikus Lexikon

Nemzeti Örökség Intézete

Pongráz Gergely: Corvin köz – 1956,

A szerző kiadása 1982-2004

Ködon át ... (hibaigazítás)

Gyermekkoromnak, de azt hiszem, mindannyiunk gyermekkorának kötelező iskolai szavalata volt Petőfi örök szépségű verse, *A Tisza*. Annál bosszantóbb, hogy egy verssorát: „*Ködon át a mármárosi bércek*”, melyet egy Hollóssy Simonról írt kis tanulmányom címűl választottam, kétszer is elírták; A Mármarost a Máramarossal fölcserélve, agyoncsapták a verssor rímelését, lírai hajlását.

Előbb egy örménységével dicsekvő félromán nő tette ezt, aki kötetbe válogatva az írást, utóbb, fölháborodásomra azzal mentegette magát, hogy ő igazán utánanézett az atlaszban: a Mármarost helyesen Máramarosnak írják. Hogy mi a költői szabadság, azt már fél sem tudta fogni.

És mit ad Isten, most az Armenia folyóirat idei május-júniusi száma ugyanezt a merényletet követte el a költővel (és persze, velem szemben is), mikor újraközölve az írást, címben, nagybetűvel és idézőjelben megismételte az ominózus hibát. Elírás, félreírás, figyelmetlenség? Akárhogy is, menthetetlen. Akkor is fölróvóm, ha különben kedvelem és közel állnak hozzám a folyóirat szerkesztői.

Magamat igazolva, további esetek elkerülésére ide írom a teljes verssort:

Legmesszebről rám merengve néztek

Ködon át a mármárosi bércek.

Murádin Jenő